

KRZYSZTOF HABDAS
Lublin

GODNOŚCI BISKUPIE KANCLERZY I PODKANCLERZYCH KORONNYCH W DRUGIEJ POŁOWIE XV w.

W 2. poł. XV w., w czasie panowania Kazimierza Jagiellończyka i Jana Olbrachta, najwyższe stanowiska w kancelarii królewskiej były zajmowane w przeważającej części przez osoby duchowne. Celem naszych rozważań będzie stwierdzenie, jak duża część z duchownych kierowników kancelarii królewskiej uzyskała godności biskupie, a także w jakich diecezjach sprawowali oni swoje funkcje. Równie istotne będzie przyjrzenie się zależnościom i związkom pomiędzy funkcjami kanclerza i podkanclerzego a posiadanymi godnościami biskupimi i odpowiedź na pytanie, czy praca na kierowniczych stanowiskach w kancelarii królewskiej wywierała wpływ na uzyskiwanie biskupstw.

W 2. poł. XV w. funkcje kanclerza i podkanclerzego pełniło czternaście osób. Z tego grona jedynie Jan Koniecpolski, Piotr Woda ze Szczekocin oraz Jakub Dębiński byli urzędnikami świeckimi¹. Natomiast pozostałych jedenastu to osoby duchowne, z których tylko trzy, tj. Wojciech Żychliński, Stanisław Kurozwęcki i Grzegorz Lubrański, nie pełniły funkcji biskupich². Z kolei aż ośmiu szefów kancelarii królewskiej zostało wyniesio-

¹ Zob. K. P i e r a d z k a, *Koniecpolski Jan*, PSB, t. XIII, Wrocław 1967-1968, s. 517-519; S. M i k u c k i, *Dębiński Jakub*, PSB, t. V, Kraków 1939-1946, s. 71-73; K. O ż ó g, *Piotr Woda ze Szczekocin*, PSB, t. XXVI, Wrocław 1981, s. 434-436; I. S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Polska kancelaria królewska w latach 1447-1506*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967; J. K r z y ż a n i a k o w a, *Kancelaria królewska Władysława Jagiełły*, cz. 2, Poznań 1979. Piotr Woda ze Szczekocin rozpoczął karierę duchowną, w 1403 r. posiadał kanonię kruszwicką, z której zrezygnował w 1421 r. i wtedy zapewne zakończył także swą karierę kościelną, zob. O ż ó g, dz. cyt., s. 434.

² Zob. K. G ó r s k i, *Wojciech z Żychlina*, Poznań 1936; I. S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Kurozwęcki Stanisław*, PSB, t. XVI, Wrocław 1971, s. 275-276; K. P i e r a d z k a

nych do godności biskupiej i oni właśnie staną się przedmiotem naszych rozważań.

Tabela 1. przedstawia dane na temat wszystkich biskupstw posiadanych przez tychże kierowników kancelarii oraz lat, w których te biskupstwa piastowali. Jak wynika z niej, biskupi mogli zarządzać kolejno jednym, dwoma, a nawet trzema biskupstwami. Trzech duchownych kierowników kancelarii królewskiej miało po jednym biskupstwie: Tomasz Strzemiński był biskupem krakowskim³, Uriel Górka – poznańskim⁴, a Krzesław Kurozwęcki – wrocławskim⁵. Dwa biskupstwa posiadali w czasie swej kariery duchownej czterej szefowie kancelarii. Jan Lutek z Brzezia zarządzał biskupstwem wrocławskim, a następnie krakowskim⁶, Zbigniew Oleśnicki wrocławskim, a później gnieźnieńskim⁷. Andrzej Oporowski był najpierw biskupem przemyskim, a następnie wrocławskim⁸, natomiast Wincenty Przerębski sprawował urząd w biskupstwie początkowo płockim, a zakończył swą karierę także jako biskup wrocławski⁹.

ka, *Lubrański Grzegorz*, PSB, t. XVIII, Wrocław 1973, s. 80-81; J. K o r y t k o w s k i, *Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej*, Gniezno 1883.

³ J. D ł u g o s z, *Dziejów Polskich ksiąg dwanaście*, t. V, ks. XII, Kraków 1870, s. 189-190, 203-204; t e n ż e, *Catalogus Episcoporum Cracoviensium*, w: t e n ż e, *Opera Omnia*, t. I, Kraków 1887, s. 429-430; L. Ł ę t o w s k i, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. I, Kraków 1852, s. 409-412; Z. S z o s t k i e w i c z, *Katalog biskupów obrządku łacińskiego przedrozbiorowej Polski*, Rzym 1954, s. 182.

⁴ J. D ł u g o s z, *Catalogus Episcoporum Posnaniensium*, w: t e n ż e, *Opera Omnia*, s. 513 [dalej cyt.: Cat. Posn.]; t e n ż e, *Dziejów*, s. 647; K o r y t k o w s k i, dz. cyt., t. II, s. 91; J. G a r b a c i k, *Górka Uriel*, PSB, t. VIII, Wrocław 1959-1960, s. 421; S z o s t k i e w i c z, dz. cyt., s. 68.

⁵ *Excerpta ex libris manu scriptis Archivi Consistorialis Romani 1409-1590*, wyd. J. Korzeniowski, w: *Scriptores rerum polonicarum*, t. XV, Kraków 1894, nr 22, s. 80; J. F i j a ł e k, *Ustalenie chronologii biskupów wrocławskich*, Kraków 1894, s. 66-67; K o r y t k o w s k i, dz. cyt., t. II, s. 402-403; S z o s t k i e w i c z, dz. cyt., s. 104.

⁶ J. D ł u g o s z, *Catalogus Episcoporum Wladislaviensium*, w: t e n ż e, *Opera Omnia*, t. I, s. 541 [dalej cyt.: Cat. Wlad.]; t e n ż e, *Dziejów*, s. 354, 379; J. F i j a ł e k, dz. cyt., s. 64; K o r y t k o w s k i, dz. cyt., t. I, s. 97-98; S z o s t k i e w i c z, dz. cyt., s. 86.

⁷ Cat. Wlad., s. 544; t e n ż e, *Dziejów*, s. 560; F i j a ł e k, dz. cyt., s. 65; J. K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy*, t. II, Poznań 1888, s. 447, 452.

⁸ K o r y t k o w s k i, *Prałaci*, t. III, s. 171; F i j a ł e k, dz. cyt., s. 65; S z o s t k i e w i c z, dz. cyt., s. 137.

⁹ *Excerpta*, nr 25, s. 80; F i j a ł e k, dz. cyt., s. 67; K o r y t k o w s k i, *Prałaci*, t. III, s. 296-297; K. B a c z k o w s k i, *Przerębski Wincenty*, PSB, t. XXIX, Wrocław 1986, s. 5.

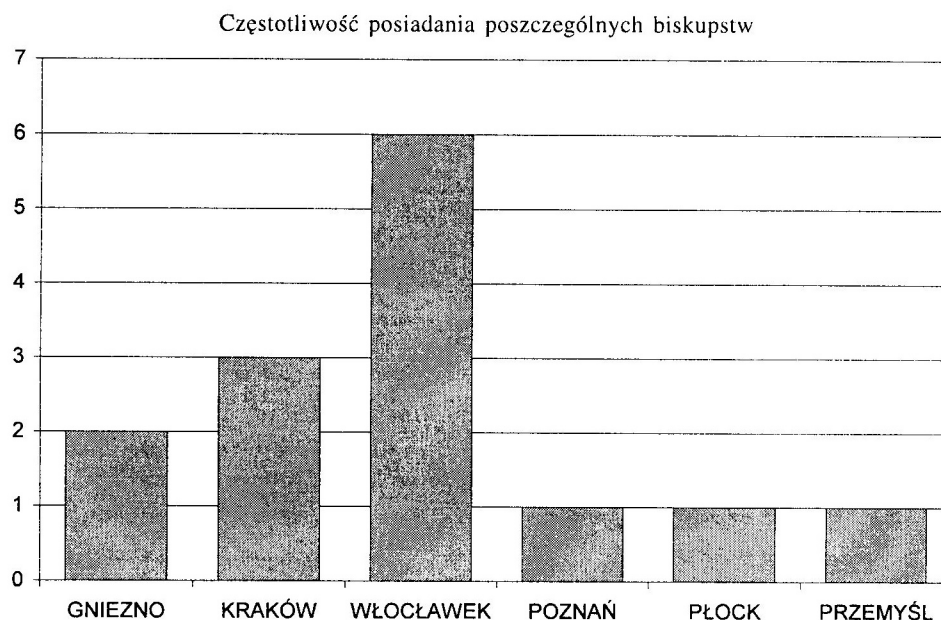
Jedynym posiadaczem trzech kolejnych biskupstw był Jan Gruszczyński. Rozpoczął on swą karierę biskupią od stolicy we Włocławku, a następnie przechodząc przez biskupstwo krakowskie zakończył ją na arcybiskupstwie gnieźnieńskim¹⁰.

Tab. 1. Posiadane biskupstwa

Biskup	Stolice biskupie		
Tomasz Strzemiński	Kraków (1455-1460)		
Jan Gruszczyński	Włocławek (1450-1463)	Kraków (1463-1464)	Gniezno (1464-1473)
Jan Lutek z Brzezia	Włocławek (1463-1464)	Kraków (1464-1471)	
Zbigniew Oleśnicki	Włocławek (1473-1480)	Gniezno (1480-1493)	
Uriel Górka	Poznań (1479-1498)		
Andrzej Oporowski	Przemyśl (1479-1481)	Włocławek (1481-1483)	
Krzysztof Kurozwęcki	Włocławek (1494-1503)		
Wincenty Przerębski	Płock (1498-1503)	Włocławek (1503-1513)	

Jak widać z powyższych rozważań, uzyskanie godności biskupich przez szefów kancelarii królewskiej było częstym faktem. Co więcej, w większości przypadków nie poprzestawali oni na uzyskaniu tylko jednego biskupstwa, ale przechodzili w ciągu całej swej kariery biskupiej na drugie, a nawet trzecie biskupstwo. W związku z tym warto również przyrzeć się, jakie stolice biskupie znajdowały się najczęściej w posiadaniu najwyższych urzędników kancelarii królewskiej. Pokazuje to wykres.

¹⁰ D ł u g o s z, *Dziejów*, s. 75, 290-291, 354; t e n ż e, *Catalogus Archiepiscoporum Gnesnensium* [dalej cyt.: *Cat. Gnesn.*], w: t e n ż e, *Opera Omnia*, t. I, Kraków 1870, s. 376; K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi*, t. II, s. 330, 332, 337, 346; S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Polska kancelaria*, s. 125; S z o s t k i e w i c z, dz. cyt., s. 71; F i j a ł e k, dz. cyt., s. 63.

Okazuje się, że Włocławek był jedyną z interesujących nas stolic, przez którą przeszło aż sześciu z omawianych biskupów¹¹. Trzech biskupów pełniło swą władzę kolejno w Krakowie¹², dwóch na stolicy arcybiskupiej w Gnieźnie¹³. Jedynie biskupstwa w Poznaniu¹⁴, Płocku¹⁵ i Przemyślu¹⁶ pozostawały w posiadaniu tylko jednego z szefów kancelarii królewskiej. Ogólnie można zauważyć, iż duchowni kierownicy kancelarii uzyskiwali zazwyczaj najbogatsze i posiadające największe znaczenie stolice biskupie, czyli Gniezno, Kraków, a zwłaszcza Włocławek. Otrzymywali je kanclerze i podkanclerzowie aż jedenastokrotnie, podczas gdy pozostałe biskupstwa jedynie trzykrotnie. Warto także zaznaczyć, że aż w siedmiu przypadkach duchowni szefowie kancelarii kończyli swą karierę kościelną na jednej z trzech najwyższych stolic biskupich: w Gnieźnie Jan Gruszczyński¹⁷

¹¹ Jan Gruszczyński, Jan Lutek z Brzezia, Zbigniew Oleśnicki, Andrzej Oporowski, Krzesław Kurozwęcki, Wincenty Przerębski; zob. przyp. 5-10.

¹² Tomasz Strzemiński, Jan Gruszczyński, Jan Lutek z Brzezia; zob. przyp. 3, 6, 10.

¹³ Jan Gruszczyński, Zbigniew Oleśnicki; zob. przyp. 7, 10.

¹⁴ Uriel Górka; zob. przyp. 4.

¹⁵ Wincenty Przerębski; zob. przyp. 9.

¹⁶ Andrzej Oporowski; zob. przyp. 8.

¹⁷ Cat. Gnesn., s. 376; K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi*, t. II, s. 330.

i Zbigniew Oleśnicki¹⁸, w Krakowie Tomasz Strzemiński¹⁹ i Jan Lutek z Brzezia²⁰, natomiast we Włocławku Andrzej Oporowski²¹, Krzesław Kurzwecki²² i Wincenty Przerębski²³. Jedynie Uriel Górka, zakończył swą karierę jako biskup poznański²⁴.

Powyższe fakty prowadzą nas do kolejnej kwestii, a mianowicie zależności pomiędzy pełnionymi funkcjami kanclerskimi a uzyskiwaniem godności biskupich. Jak sądzi Jadwiga Krzyżaniakowa, „praca w kancelarii otwierała drogę do najwybitniejszych stanowisk w państwie i Kościele”²⁵. Uważa ona, iż, po dojściu do kanclerstwa bądź podkanclerstwa, osoby posiadające te stanowiska przechodziły na biskupstwo lub urząd ziemski²⁶.

Dla kanclerzy i podkanclerzych 2. poł. XV w., posiadających godności biskupie, można dostrzec pewne związki pomiędzy urządami kanclerskimi a uzyskiwaniem godności biskupich. W tabeli 2 zestawione zostały okresy pełnienia funkcji kanclerza i podkanclerzego z latami sprawowania władzy w poszczególnych biskupstwach.

W przypadku Tomasza Strzemińskiego widzimy, iż najpierw uzyskał on urząd podkanclerzego w 1454 r.²⁷, który sprawował zaledwie przez kilka miesięcy²⁸, potem, po wyborze na biskupa krakowskiego dokonany przez kapitułę krakowską w 1455 r.²⁹, złożył pieczęć mniejszą.

¹⁸ K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi*, t. II, s. 447; F i j a ł e k, dz. cyt., s. 65.

¹⁹ D ł u g o s z, *Catalogus Episcoporum Cracoviensium*, w: t e n ż e, *Opera omnia*, s. 429 [dalej cyt.: *Cat. Crac.*]; t e n ż e, *Dziejów*, s. 189-190; Ł ę t o w s k i, dz. cyt., s. 409; K o r y t k o w s k i, *Prałaci*, t. IV, s. 31-32.

²⁰ *Cat. Crac.*, s. 541; t e n ż e, *Dziejów*, s. 379; F i j a ł e k, dz. cyt., s. 64; K o r y t k o w s k i, *Prałaci*, t. I, s. 98.

²¹ F i j a ł e k, dz. cyt., s. 65; S z o s t k i e w i c z, dz. cyt., s. 137.

²² *Excerpta*, nr 22, s. 80; F i j a ł e k, dz. cyt., s. 66-67; K o r y t k o w s k i, *Prałaci*, t. II, s. 402-403.

²³ F i j a ł e k, dz. cyt., s. 67; K o r y t k o w s k i, *Prałaci*, t. III, s. 297.

²⁴ *Cat. Posn.*, s. 513; t e n ż e, *Dziejów*, s. 647; K o r y t k o w s k i, *Prałaci*, t. II, s. 91.

²⁵ Dz. cyt., cz. I, s. 80.

²⁶ Tamże.

²⁷ S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Polska kancelaria*, s. 155; K o r y t k o w s k i, *Prałaci*, t. IV, s. 31.

²⁸ Pierwsze wystąpienie w roli podkanclerzego – 22 X 1454 r. (*Knigi polskoj koronnoj mietriki XV stoletija*, t. I, Warszawa 1914, nr 244 – cyt. za: *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV-XVIII w. Spisy*, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992, s. 107), natomiast ostatnie – 20 V 1455 r. (Biblioteka i Archiwum Czartoryskich, perg. 51, cyt. za: *Urzednicy centralni*, s. 107).

²⁹ *Kal. krak.*, s. 297; D ł u g o s z, *Cat. Crac.*, s. 429; t e n ż e, *Dziejów*, s. 189-190; R. M a u r e r, *Urzednicy kancelaryjni królów polskich z lat 1434-1506*, Brody 1881, s. 26.

Tab. 2. Urzędy kanclerskie i godności biskupie

Osoba pełniąca urząd	Funkcje	Lata
Tomasz Strzemiński	podkanclerzy bp krakowski	1454-1455 1455-1460
Jan Gruszczyński	kanclerz bp wrocławski bp krakowski abp gnieźnieński	1455-1469 1450-1463 1463-1464 1464-1473
Jan Lutek z Brzezia	podkanclerzy bp wrocławski bp krakowski	1455-1464 1463-1464 1464-1471
Zbigniew Oleśnicki	podkanclerzy bp wrocławski abp gnieźnieński	1472-1476 1473-1480 1480-1493
Uriel Górka	kanclerz bp poznański	1473-1479 1479-1493
Andrzej Oporowski	podkanclerzy bp przemyski bp wrocławski	1479-1483 1479-1481 1481-1483
Krzysztof Kurozwęcki	kanclerz bp wrocławski	1484-1502 1494-1503
Wincenty Przerębski	podkanclerzy bp płocki bp wrocławski	1497-1499 1498-1503 1503-1513

Jan Gruszczyński najpierw uzyskał biskupstwo wrocławskie w 1450 r.³⁰, a dopiero kilka lat później (1455 r.) został kanclerzem wielkim koronnym³¹. Utrzymywał ten urząd przez pozostały okres pełnienia funkcji biskupa wrocławskiego do 1463 r., cały czas posiadania godności biskupa krakowskiego w 1463-1464 r., a także przez kilka lat pełnienia funkcji arcybiskupa gnieźnieńskiego, rezygnując z kanclerstwa dopiero w końcu 1469 r.³²

³⁰ D ł u g o s z, *Dziejów*, s. 75; F i j a ł e k, dz. cyt., s. 63; K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi*, t. II, s. 332.

³¹ S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Polska kancelaria*, s. 125; t a ż, *Dokumenty królewskie i ich funkcja w państwie polskim za Andegawenów i pierwszych Jagiellonów 1370-1444*, Warszawa 1977, s. 212. Po raz pierwszy jako kanclerz 29 V 1455, zob. AGAD, dok. perg. 629, cyt. za: *Urzednicy centralni*, s. 53.

³² S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Polska kancelaria*, s. 125; t a ż, *Dokumenty*, s. 212. Po raz ostatni jako kanclerz 23 VI 1469 r., zob. A. G ą s i o r o w s k i, *Polskie itineraria późnośredniowieczne*, „Zapiski Historyczne”, 50(1985), s. 230-231.

Jan Lutek z Brzezia, podobnie jak Tomasz Strzemiński, otrzymał najpierw urząd podkanclerzego w 1455 r.³³, następnie w trakcie pełnienia tego urzędu w 1463 r. został biskupem wrocławskim³⁴ i sprawował obie te funkcje do 1464 r., kiedy to został przeniesiony na biskupstwo krakowskie³⁵. Po objęciu tego biskupstwa zrezygnował z urzędu podkanclerzego³⁶.

Zbigniew Oleśnicki jako pierwsze uzyskał podkanclerstwo koronne w 1472 r.³⁷ W roku następnym, 1473, otrzymał godność biskupa wrocławskiego³⁸ i obie te funkcje sprawował do czasu utraty urzędu podkanclerzego, czyli do 1476 r.³⁹ Kilka lat po utracie tej funkcji został przeniesiony na stolicę arcybiskupią w Gnieźnie⁴⁰.

Uriel Górka także najpierw został kanclerzem w 1473 r.⁴¹ i pełnił tę funkcję do momentu uzyskania biskupstwa poznańskiego w 1479 r.⁴², a zatem nie łączył tych dwóch godności.

Z kolei w przypadku Andrzeja Oporowskiego rozpoczęcie pełnienia funkcji podkanclerzego oraz biskupa przemyskiego przypadło na ten sam rok

³³ I. Sułkowska - Kurasiowa, *Polska kancelaria*, s. 113; t a ż, *Dokumenty*, s. 230; K o r y t k o w s k i, *Pralaci*, t. I, s. 96. Po raz pierwszy jako podkanclerzy 9 VII 1455, zob. *Acten der Ständetage Preussens unter der Herrschaft des Deutschen Ordens*, wyd. M. Toeppen, Bd. IV, Leipzig 1884, nr 314, za: *Urzednicy centralni*, s. 107.

³⁴ Cat. Wlad., s. 541; t e n ż e, *Dziejów*, s. 354; F i j a ł e k, dz. cyt., s. 64; K o r y t k o w s k i, *Pralaci*, t. I, s. 97.

³⁵ Zob. przyp. 34.

³⁶ S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Dokumenty*, s. 230; S z o s t k i e w i c z, dz. cyt., s. 86; K o r y t k o w s k i, *Pralaci*, t. I, s. 98. Po raz ostatni jako podkanclerzy 17 XI 1464 r., zob. AGZ VI, nr 63, s. 94.

³⁷ S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Polska kancelaria*, s. 145; K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi*, t. II, s. 451. Po raz pierwszy jako podkanclerzy 12 XI 1472 r., zob. AGZ VI, nr 108, s. 165.

³⁸ D ł u g o s z, *Dziejów*, s. 560; F i j a ł e k, dz. cyt., s. 65; K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi*, t. II, s. 452.

³⁹ S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Polska kancelaria*, s. 145; M a u r e r, dz. cyt., s. 31; K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi*, t. II, s. 454. Po raz ostatni jako podkanclerzy 1 IX 1476, zob. Mat. Sum. I, nr 1433, s. 74.

⁴⁰ K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi*, t. II, s. 447; F i j a ł e k, dz. cyt., s. 65.

⁴¹ S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Polska kancelaria*, s. 122; M a u r e r, dz. cyt., s. 16-17. Po raz pierwszy jako kanclerz 21 X 1473, zob. Acta Capit. I. Nr 2087, s. 479.

⁴² S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Polska kancelaria*, s. 122; M a u r e r, dz. cyt., s. 16-17; K o r y t k o w s k i, *Pralaci*, t. II, s. 91; S z o s t k i e w i c z, dz. cyt., s. 68. Po raz ostatni jako kanclerz 19 III 1479, zob. Arch. Archidiec. Pozn., AC 57, k. 114v, za: *Urzednicy centralni*, s. 53.

1479⁴³. Zarówno urząd podkanclerzego, jak i godności biskupie w Przemysłu, a następnie we Włocławku posiadał aż do śmierci w 1483 r.⁴⁴

Krzysztof Kurozwęcki otrzymał w 1484 r. urząd kanclerza wielkiego koronnego⁴⁵, a dziesięć lat później, w 1494 r., uzyskał godność biskupa włocławskiego⁴⁶, obie te funkcje sprawował przynajmniej do 1502 r.⁴⁷

Ostatni z duchownych kanclerzy i podkanclerzych 2. poł. XV w., którzy uzyskali godności biskupie, Wincenty Przerębski, otrzymał w 1497 r. urząd podkanclerzego koronnego⁴⁸, z którego zrezygnował w początkach 1499 r., po objęciu biskupstwa płockiego⁴⁹. W kilka lat po rezygnacji z podkanclerstwa został jeszcze biskupem włocławskim⁵⁰.

Z powyższego przeglądu zależności funkcji kanclerskich i godności biskupich dla poszczególnych kanclerzy i podkanclerzych będących biskupami wysnuć można kilka znaczących wniosków. Jak widać, w większości wypadków, bo aż w sześciu, omawiane przez nas osoby uzyskiwały najpierw kierownicze funkcje w kancelarii, a dopiero później otrzymywały biskupstwa⁵¹. Fakt ten potwierdza pogląd przedstawiony wyżej o uzyskiwaniu najwyższych godności w Kościele w wyniku wcześniejszej pracy na stanowiskach kierow-

⁴³ Sułkowska - Kurasiowa, *Polska kancelaria*, s. 121; Szostkiewicz, dz. cyt., s. 137; Korytkowski, *Pralaci*, t. III, s. 171. Po raz pierwszy jako podkanclerzy 30 VIII 1479, zob. Mat. Sum. I, nr 1541, s. 80.

⁴⁴ Sułkowska - Kurasiowa, *Polska kancelaria*, s. 18, 121; Fijałek, dz. cyt., s. 65; Maurer, dz. cyt., s. 33. Po raz ostatni jako podkanclerzy 1 IV 1483, zob. Mat. Sum. I, nr 1602, s. 83.

⁴⁵ Sułkowska - Kurasiowa, *Polska kancelaria*, s. 135; Maurer, dz. cyt., s. 19; Korytkowski, *Pralaci*, t. II, s. 401. Po raz pierwszy jako kanclerz 15 II 1484, zob. AGZ VII, nr 123, s. 141; nr 124, s. 142.

⁴⁶ *Excerpta*, nr 22, s. 80; Fijałek, dz. cyt., s. 66-67; Korytkowski, *Pralaci*, t. II, s. 402-403.

⁴⁷ Sułkowska - Kurasiowa, *Polska kancelaria*, s. 135. Po raz ostatni jako kanclerz 27 V 1502, zob. AGZ II, nr 132, s. 241.

⁴⁸ Sułkowska - Kurasiowa, *Polska kancelaria*, s. 147; Korytkowski, *Pralaci*, t. III, s. 296. Po raz pierwszy jako podkanclerzy 1 III 1497, zob. Metr. Kor. 16, k. 3, cyt. za: *Urzednicy centralni*, s. 108.

⁴⁹ Korytkowski, *Pralaci*, t. III, s. 297; Sułkowska - Kurasiowa, *Polska kancelaria*, s. 147; Fijałek, dz. cyt., s. 67. Po raz ostatni jako podkanclerzy 4 V 1499, zob. Metr. Kor. 16, s. 288-289, cyt. za: *Urzednicy centralni*, s. 108.

⁵⁰ Fijałek, dz. cyt., s. 67; Korytkowski, *Pralaci*, t. III, s. 297.

⁵¹ Tomasz Strzemiński, zob. przyp. 27, 29; Jan Lutek z Brzezia, zob. przyp. 33, 34; Zbigniew Oleśnicki, zob. przyp. 37, 38; Uriel Górka, zob. przyp. 41, 42; Krzysztof Kurozwęcki, zob. przyp. 45, 46; Wincenty Przerębski, zob. przyp. 48, 49.

nicznych w kancelarii królewskiej⁵². Nawet w wypadkach tych szefów kancelarii, którzy uzyskiwali najpierw godność biskupią, bądź u których otrzymanie funkcji kierowniczej w kancelarii zbiegło się w czasie z uzyskaniem godności biskupiej, można mówić o wpływie funkcji kanclerskich na karierę biskupią. Jan Gruszczyński, który co prawda uzyskał najpierw godność biskupa wrocławskiego, a dopiero później został kanclerzem wielkim koronnym⁵³, w czasie swej działalności kanclerskiej otrzymał awans na kolejne dwa biskupstwa znajdujące się w hierarchii kościelnej wyżej niż Wrocław. Były to: biskupstwo krakowskie i arcybiskupstwo gnieźnieńskie⁵⁴. Natomiast Andrzej Oporowski, który w tym samym roku rozpoczął pełnienie funkcji podkanclerzego koronnego i biskupa przemyskiego⁵⁵, później w okresie sprawowania funkcji podkanclerskich uzyskał przeniesienie na biskupstwo wyżej położone w hierarchii kościelnej – biskupstwo wrocławskie⁵⁶.

A zatem możemy w tym miejscu potwierdzić, iż działalność na kierowniczych stanowiskach w kancelarii królewskiej prowadziła do uzyskania godności biskupich i nawet przypadki tych duchownych szefów kancelarii królewskiej, którzy nie uzyskali godności biskupich, wydają się przynajmniej częściowo potwierdzać ten pogląd.

W przypadku Stanisława Kurozwęckiego posiadamy informację, iż w 1479 r. kandydował wraz z Urielem Górką do biskupstwa poznańskiego⁵⁷, a w roku następnym został administratorem archidiecezji gnieźnieńskiej⁵⁸. Tę karierę, która zapewne doprowadziłaby do uzyskania godności biskupiej, przerwała jednak przedwczesna śmierć⁵⁹. Z kolei w przypadku Grzegorza

⁵² Zob. przyp. 25, 26.

⁵³ Zob. przyp. 30, 31.

⁵⁴ D ł u g o s z, *Dziejów*, s. 354; Cat. Gnesn., s. 376; K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi*, t. II, s. 330, 346; M a u r e r, dz. cyt., s. 14.

⁵⁵ Zob. przyp. 43.

⁵⁶ F i j a ł e k, dz. cyt., s. 65; S z o s t k i e w i c z, dz. cyt., s. 137.

⁵⁷ Cat. Posn., s. 513; K o r y t k o w s k i, *Pralaci*, t. II, s. 398-399; M a u r e r, dz. cyt., s. 19.

⁵⁸ K o r y t k o w s k i, *Pralaci*, t. II, s. 399; S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Polska kancelaria*, s. 136; t a ż, *Kurozwęcki*, s. 276.

⁵⁹ S. Kurozwęcki zmarł w wieku ok. 42 lat (zob. S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Kurozwęcki*, s. 275-276), jego brat Krzesław, biskup wrocławski żył o ok. 21 lat dłużej (zob. t a ż, *Kurozwęcki Krzesław*, w: PSB, t. XVI, Wrocław 1971, s. 272; K o r y t k o w s k i, *Pralaci*, t. II, s. 400, 405). Natomiast średnia uzyskania godności biskupiej dla omawianej przez nas grupy wyniosła ok. 50 lat, szerzej na ten temat zob. K. H a b d a s, *Kariera kościelna kanclerzy i podkanclerzych koronnych w drugiej połowie XV wieku*, Lublin 1996, mps B KUL.

Lubrańskiego posiadamy informację, iż Jan Olbracht chciał ofiarować mu biskupstwo płockie, którego jednak Grzegorz nie przyjął⁶⁰, ustępując je swemu synowcowi Janowi Lubrańskiemu⁶¹. Jedynie w odniesieniu do Wojciecha Żychlińskiego nie posiadamy wiadomości wskazujących na możliwość uzyskania przez niego godności biskupich. Jednak mimo tego niewielkiego braku możemy z całą pewnością stwierdzić, iż przynajmniej w 2. poł. XV w. pełnienie funkcji kanclerza lub podkanclerzego było prostą drogą do uzyskania biskupstwa.

Ciekawy i wiele mówiący jest również fakt łączenia funkcji kanclerskich z godnościami biskupimi. Taka sytuacja także zdarzała się często, gdyż aż pięciu kierowników kancelarii łączyło w krótszym bądź dłuższym okresie te godności⁶². Wydaje się, iż fakt ten miał duży wpływ na pełnienie funkcji biskupich tychże szefów kancelarii. Ponieważ kierowali pracami kancelarii, byli obecni przy podpisywaniu dokumentów królewskich, a co się z tym wiąże, przebywali stale u boku króla, nie mogli oni poświęcać należytej uwagi swym obowiązkom duszpasterskim. Posiadamy konkretne informacje odnoszące się do Jana Gruszczyńskiego oraz Zbigniewa Oleśnickiego, iż ze względu na pełnienie funkcji kanclerskich zaniedbywali oni sprawy diecezji wrocławskiej⁶³, której posiadanie łączyli z działalnością w kancelarii królewskiej. Można zatem wyciągnąć stąd wniosek, iż, przynajmniej w niektórych przypadkach, godności biskupie, jakie uzyskiwali kierownicy kancelarii głównie dzięki królowi, którego nominacja w owym czasie miała decydujące znaczenie przy obsadzaniu stolic biskupich⁶⁴, były przede wszystkim nagrodą za pracę w kancelarii królewskiej i miały zapewne dostarczyć szefom kancelarii głównie korzyści materialnych. Ponadto, jak już zaznaczyliśmy

⁶⁰ K. P i e r a d z k a, *Lubrański Grzegorz*, w: PSB, t. XVIII, Wrocław 1973, s. 81; K o r y t k o w s k i, *Pralaci*, t. II, s. 483.

⁶¹ K o r y t k o w s k i, *Pralaci*, t. II, s. 483.

⁶² Jan Gruszczyński, zob. przyp. 32; Jan Lutek z Brzezia, zob. przyp. 35; Zbigniew Oleśnicki, zob. przyp. 39; Andrzej Oporowski, zob. przyp. 43, 44; Krzesław Kurozwęcki, zob. przyp. 47.

⁶³ Jan Gruszczyński zob. K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi*, t. II, s. 347; Zbigniew Oleśnicki zob. S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Oleśnicki Zbigniew*, w: PSB, t. XXIII, Wrocław 1978, s. 785; K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi*, t. II, s. 453.

⁶⁴ Potwierdzać ten stan może chociażby przykład walki o biskupstwo krakowskie po śmierci Tomasza Strzemińskiego, w której Jakub z Sienna, mający zatwierdzenie papieskie, musiał w końcu ustąpić Janowi Gruszczyńskiemu, który był nominatem królewskim, zob. D ł u g o s z, *Dziejów*, s. 290-291, 354; Cat. Crac., s. 433; K o r y t k o w s k i, *Arcybiskupi*, t. II, s. 337, 346; M a u r e r, dz. cyt., s. 13-14.

omawiając wykres 1, fakt, iż szefowie kancelarii uzyskiwali w przeważającej części najwyższe godności biskupie w państwie, prowadzi do wniosku, iż król szczególnie cenił sobie kierowników swojej kancelarii, a urzędy kanclerza i podkanclerzego znajdowały się wysoko w hierarchii urzędów państwowych.

Spośród najznacniejszych biskupstw najczęściej przyznawane było biskupstwo wrocławskie. Posiadało je aż sześciu kierowników kancelarii królewskiej⁶⁵. Aż w czterech przypadkach było to biskupstwo, które szefowie kancelarii uzyskiwali w czasie pełnienia funkcji kanclerskich, nie rezygnując z nich⁶⁶. Fakt, iż tak duża część duchownych kierowników kancelarii była biskupami wrocławskimi, a także to, iż było to biskupstwo, którego posiadanie najczęściej łączono z pełnieniem funkcji kanclerskich⁶⁷, prowadzi do wniosku o jakimś bliższym związku urzędu kanclerza i podkanclerzego z godnością biskupa wrocławskiego. Wydaje się, iż nie popełnimy większego błędu twierdząc, że w 2. poł. XV w. biskupstwo wrocławskie było szczególnie przeznaczone dla kierowników kancelarii królewskiej i można je nazwać w tym okresie biskupstwem kanclerskim lub podkanclerskim.

Oczywiście, pozostaje kwestia, dlaczego król, który, jak już wspomnieliśmy, miał w tej sprawie decydujące zdanie, przeznaczał dla szefów swej kancelarii właśnie biskupstwo wrocławskie. Postulatem do dalszych badań nad kancelarią królewską oraz biskupami wrocławskimi pozostaje wyjaśnienie, co było czynnikiem decydującym bliższego związania godności biskupa wrocławskiego z kierowniczymi funkcjami w kancelarii królewskiej w 2. poł. XV w. Mamy nadzieję, iż nasze dotychczasowe ustalenia pomogą w dalszych badaniach nad tym problemem.

THE STATUS OF BISHOPS AS CROWN CHANCELLORS AND DEPUTY CHANCELLORS IN THE SECOND HALF OF THE 15TH CENTURY

S u m m a r y

In the second half of the 15th century eleven crown chancellors and deputy chancellors out of the total number of fourteen were religious people. Out of this group of heads of the royal

⁶⁵ Jan Gruszczyński, Jan Lutek z Brzezia, Zbigniew Oleśnicki, Andrzej Oporowski, Krzesław Kurozwęcki, Wincenty Przerębski, zob. przyp. 11.

⁶⁶ Jan Lutek z Brzezia, zob. przyp. 35; Zbigniew Oleśnicki, zob. przyp. 39; Andrzej Oporowski, zob. przyp. 44; Krzesław Kurozwęcki, zob. przyp. 47.

⁶⁷ Zob. przyp. 66; także Jan Gruszczyński, zob. przyp. 32.

chancellory as many as eight were bishops. Moreover, only three of them had only one episcopal see, the remaining five in their career would take over a second or even third bishopric. Most often they had the most rich and significant episcopal sees in the country, i.e. Gniezno, Kraków, and especially Włocławek, where as many as six heads of the chancellory were bishops. Most often the status of bishops was combined with the function of a chancellor or deputy chancellor. Such was the situation in the case of five bishops. It is interesting to note that they all of them in the short or long run combined their managerial posts in the royal chancellory with the status of Włocławek bishop. The above facts point to a closer relationship between Włocławek bishop and the posts of a crown chancellor and deputy chancellor in the second half of the 15th century. What is equally important is the claim that the ultimate functions in the royal chancellory were the simplest way to gain the status of bishop.

Translated by Jan Kłos